

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-102>

УДК 336.2

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: РОЛЬ НЕПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

DIVERSIFICATION OF UKRAINE'S STATE BUDGET REVENUES: THE ROLE OF NON-TAX REVENUES

Ібрагімов Еміль Рустемович

аспірант,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4389-3455>**Славкова Алла Аркадіївна**

кандидат економічних наук, доцент,

професор кафедри фінансів імені Віктора Федосова,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8337-8679>**Ibragimov Emil, Slavkova Alla**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Стаття присвячена дослідженню трансформації ролі неподаткових надходжень у диверсифікації доходів Державного бюджету України в умовах воєнно-економічних викликів. Розкрито їх економічну сутність як специфічної форми мобілізації централізованих фінансових ресурсів поза межами податкового механізму. Проаналізовано динаміку у 2021-2025 роках, що засвідчила зростання обсягів та підвищення їх значущості у структурі доходів і видатків Державного бюджету України. Визначено домінування власних надходжень бюджетних установ у структурі неподаткових ресурсів. Окреслено ключові проблеми, зокрема нестабільність, обмеженість прогнозування та залежність від макроекономічних чинників. Обґрунтовано необхідність удосконалення адміністрування та підвищення прозорості управління державними активами для зміцнення фінансової стійкості бюджетної системи.

Ключові слова: неподаткові надходження, доходи державного бюджету, диверсифікація доходів, бюджетна система, структура доходів, фінансова стійкість, бюджетна політика, військовий стан.

The article provides a comprehensive study of the transformation of the role of non-tax revenues in diversifying the revenues of the State Budget of Ukraine in the context of military and economic challenges and structural changes in the financial system. It substantiates the economic essence of non-tax revenues as a specific form of mobilization of centralized financial resources that functions outside the classical tax mechanism and is characterized by different principles of formation and regulation. The article analyzes the dynamics of non-tax revenues in 2021-2025, which showed their rapid growth and a significant increase in their importance in the structure of the State Budget revenues. It was determined that the most intensive increase occurred in 2022-2023 under the influence of martial law, the activation of alternative sources of financing, and the expansion of budgetary institutions' own revenues. The change in the share of non-tax revenues in the revenues and expenditures of the State Budget was studied, which confirmed the strengthening of their role in ensuring the financial stability of the state and the balance of the budget system. Particular attention is paid to the structural analysis of non-tax revenues, which showed the dominance of budgetary institutions' own revenues and a reduction in the share of revenues from property and administrative payments. It has been established that such concentration of resources within individual components increases the dependence of the budget system on their functional capacity and organizational efficiency, as well as on the quality of public financial management. Key problems in the formation of non-tax revenues have been identified, in particular instability of volumes, limited forecasting, dependence on macroeconomic and political factors, as well as a significant share of one-off payments. The need to improve administrative mechanisms, increase the transparency of state asset management, and introduce a risk-based approach to planning such revenues, taking into account long-term budget priorities, has been substantiated. It was concluded that the transformation of the role of non-tax revenues reflects the adaptive capabilities of Ukraine's budgetary system, while requiring further institutional

development to ensure long-term financial stability, improve the effectiveness of budgetary policy, and optimize the structure of State Budget revenues.

Keywords: non-tax revenues, state budget revenues, revenue diversification, budget system, revenue structure, financial stability, budget policy, martial law.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку бюджетної системи України характеризується посиленням фінансових ризиків та зростанням потреб у стабільному ресурсному забезпеченні державних функцій. В умовах воєнного стану та економічної нестабільності особливої актуальності набуває питання диверсифікації доходів Державного бюджету. Традиційна орієнтація на податкові надходження не завжди забезпечує належний рівень фінансової стійкості, що зумовлює необхідність активізації альтернативних джерел. У цьому контексті зростає значення неподаткових надходжень як складової доходної бази бюджету. Однак їх нестабільний характер і структурні диспропорції потребують комплексного наукового аналізу та обґрунтування напрямів удосконалення механізмів формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх досліджень свідчить про наявність комплексних напрацювань щодо формування доходів Державного бюджету України. Зокрема, у праці С. О. Бей, В. М. Мирончук та Н. Н. Британської розкрито аналітичні аспекти казначейського обслуговування доходів бюджету та підвищення ефективності їх адміністрування [1]. М. О. Кужелев і А. В. Нечипоренко досліджують трансформацію структури доходів у період воєнного стану, акцентуючи увагу на змінах у співвідношенні окремих джерел [4]. І. С. Любчак обґрунтовує особливості формування доходів в умовах економічної трансформації [5], тоді як О. С. Сокирко та В. Ю. Шепиленко аналізують сучасні тенденції наповнення бюджету [9]. Загалом наукові публікації достатньо широко охоплюють питання структури, динаміки та адміністрування доходів Державного бюджету.

Водночас дослідження, присвячені безпосередньо неподатковим надходженням, є значно менш чисельними. С. І. Собчук розглядає формування неподаткових надходжень у системі бюджетного регулювання [8]. О. С. Сироветник аналізує їх місце у структурі доходів Державного бюджету [6]. О. Р. Західна, В. В. Круглякова, Н. Б. Бундз досліджують співвідношення податкових і неподаткових надходжень, окреслюючи їх роль у фінансовій системі [3]. С. І. Галушка та О. В. Карпов

акцентують увагу на правових проблемах визначення неподаткових доходів [2]. Проте зазначені праці мають переважно теоретичний або оглядовий характер і не формують цілісної концепції трансформації ролі неподаткових надходжень у процесі диверсифікації доходів Державного бюджету.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність наукових розвідок щодо доходів Державного бюджету, питання комплексного аналізу динаміки, структури та стратегічного значення неподаткових надходжень залишаються недостатньо дослідженими, що зумовлює актуальність подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексний аналіз трансформації ролі неподаткових надходжень у диверсифікації доходів Державного бюджету України з урахуванням їх динаміки, структури та проблем функціонування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність неподаткових надходжень до Державного бюджету визначається їх економічною природою та роллю у формуванні централізованих фінансових ресурсів. Вони відображають сукупність розподільних відносин, пов'язану з формуванням централізованого фонду грошових коштів держави шляхом непримусового відчуження частини грошових доходів і нагромаджень юридичних і фізичних осіб [2, с. 21]. Таким чином, виникнення неподаткових надходжень обумовлене особливостями фінансової взаємодії між державою, суб'єктами господарювання та населенням, що відбувається поза межами класичного податкового механізму.

На відміну від податкових надходжень, мобілізація неподаткових ресурсів не передбачає повного застосування традиційних податкових засад. Основна відмінність полягає у відсутності при використанні механізмів їх залучення таких принципів, як рівнозначність, стабільність, обов'язковість і всеохоплюючий характер [8, с. 80]. Це зумовлює іншу природу їх регулювання та формування, а також визначає специфіку правового забезпечення і практики адміністрування.

Неподаткові надходження посідають важливе місце у структурі доходів держави, оскільки відображають багатокомпонентність джерел наповнення бюджету. Їх розгляд у системному взаємозв'язку з іншими складовими доходної бази дозволяє глибше зрозуміти трансформаційні процеси у сфері публічних фінансів та оцінити потенціал розширення фінансових можливостей держави.

Аналіз динаміки неподаткових надходжень свідчить про їх суттєву волатильність та посилення ролі у формуванні доходної бази держави (табл. 1).

У 2022 році обсяг надходжень зріс майже вдвічі порівняно з 2021 роком, що значною мірою було обумовлене необхідністю оперативного залучення додаткових ресурсів в умовах повномасштабної війни, адже неподаткові доходи дозволили частково згладити ситуацію у перші шоківі місяці бойових дій [4, с. 155]. У 2023 році спостерігається зростання на 186,7%, що пов'язане із розширенням практики мобілізації альтернативних джерел фінансування та посиленням адміністративних механізмів їх акумулювання. Водночас у 2024 році зафіксовано незначне скорочення на 1,8%, що свідчить про нестабільність цих надходжень та їх залежність від кон'юнктурних і воєнно-економічних чинників. Подальше зростання у 2025 році на 25,1% підтверджує тенденцію до активного використання неподаткових джерел у бюджетній політиці. Базисний приріст упродовж усього періоду демонструє багатократне збільшення обсягів порівняно з 2021 роком, що відображає структурні зміни у формуванні доходів Державного бюджету. Такі коливання свідчать про значну чутливість неподаткових надходжень до зовнішніх факторів, зокрема макроекономічної ситуації, обсягів міжнародної підтримки та ефективності державного управління. Дослідження неподаткових

надходжень показало, що існує необхідність в удосконаленні політики їх формування та адміністрування, оскільки їх нестабільність може створювати ризики для довгострокового бюджетного планування [5, с. 65]. Загалом виявлена динаміка відображає як адаптаційний потенціал фінансової системи, так і потребу у підвищенні передбачуваності цих джерел доходів.

Аналіз частки неподаткових надходжень у структурі доходів Державного бюджету дозволяє оцінити рівень диверсифікації фінансових ресурсів (рис. 1).

Збільшення питомої ваги неподаткових надходжень свідчить про розширення спектра джерел наповнення Державного бюджету та посилення ролі альтернативних інструментів мобілізації коштів. В українських реаліях зростання цієї частки обумовлене як об'єктивними економічними трансформаціями, так і необхідністю компенсувати втрати податкових доходів у кризових умовах. У країнах Європейського Союзу частка неподаткових надходжень є значно нижчою, що пов'язано зі стабільністю податкових систем, тоді як в Україні тривають трансформаційні процеси і держава змушена шукати альтернативні джерела наповнення Державного бюджету [3, с. 264]. Зростання питомої ваги неподаткових надходжень є наслідком як активізації державної політики у цій сфері, так і скорочення податкової бази внаслідок економічного спаду. Водночас надмірна залежність від таких джерел може свідчити про дисбаланси у структурі доходів. Важливим фактором виступає якість адміністрування та прозорість процедур мобілізації відповідних платежів.

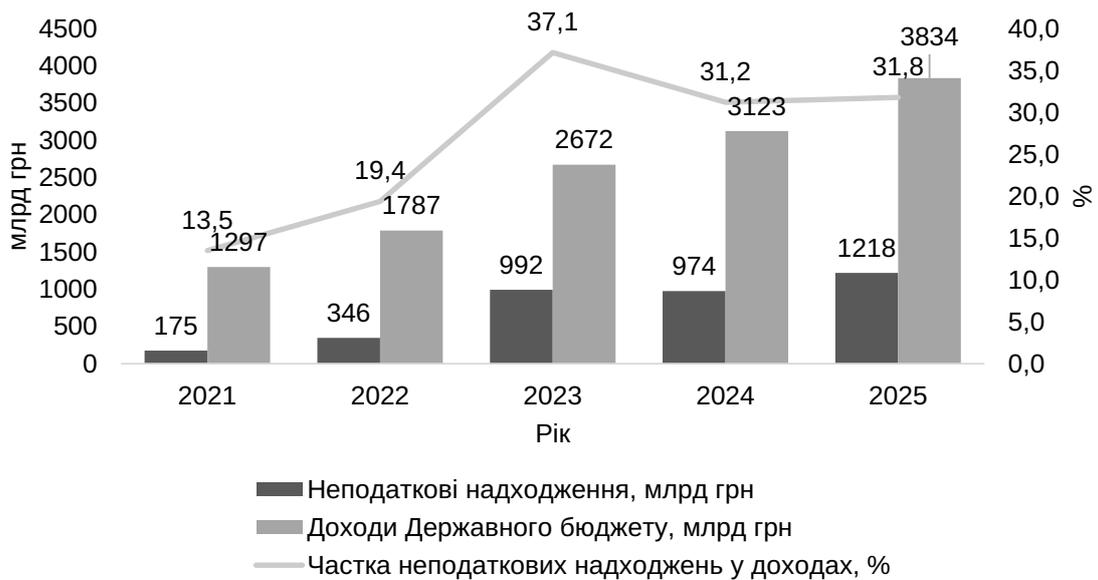
Оцінювання співвідношення неподаткових надходжень із видатками державного бюджету дозволяє визначити їх реальний внесок у фінансування публічних потреб (рис. 2).

Таблиця 1

Динаміка неподаткових надходжень Державного бюджету України на 2021-2025 рр.

Рік	Неподаткові надходження, млрд грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		абсолютний, млрд грн	відносний, %	абсолютний, млрд грн	відносний, %
2021	175	x	x	x	x
2022	346	171	97,7	171	97,7
2023	992	646	186,7	817	466,9
2024	974	-18	-1,8	799	456,6
2025	1218	244	25,1	1043	596,0

Джерело: сформовано та розраховано на основі [10]

Рис. 1. Частка неподаткових надходжень в доходах Державного бюджету України на 2021-2025 рр.

Джерело: сформовано на основі [10]

Рис. 2. Частка неподаткових надходжень у видатках Державного бюджету України на 2021-2025 рр.

Джерело: сформовано на основі [10]

Зростання цієї частки означає підвищення ролі альтернативних джерел у забезпеченні виконання бюджетних зобов'язань. В умовах воєнного стану та зростання соціальних і оборонних витрат неподаткові надходження набули додаткового значення як інструмент підтримки фінансової стійкості. Їх вплив на покриття витрат залежить від масштабів мобілізації ресурсів, стабільності надходжень та ефективності їх розподілу. Разом із тим нестабільний характер цих доходів обмежує можливості довгострокового прогнозування та стратегічного планування видаткової час-

тини бюджету. Коливання їх частки зумовлені як змінами у структурі витрат, так і варіаціями обсягів самих надходжень. У періоди різкого зростання витрат навіть значне збільшення неподаткових ресурсів може не забезпечити пропорційного підвищення їх покриття, що актуалізує питання підвищення ефективності управління такими джерелами та узгодження їх із пріоритетами бюджетної політики.

Структурний аналіз неподаткових надходжень показує суттєве зміщення акцентів між окремими складовими (рис. 3).

Рис. 3. Структура неподаткових надходжень Державного бюджету України на 2021-2025 рр.

Джерело: сформовано на основі [10]

Якщо у 2021 році доходи від власності та підприємницької діяльності становили 32% загального обсягу, то у 2023 році їх частка скоротилася до 12,5%, що відображає відносне зменшення їх ролі на тлі стрімкого зростання інших джерел. Найбільшу питому вагу в структурі почали займати власні надходження бюджетних установ, частка яких зросла з 50,3% у 2021 році до 78,3% у 2025 році, що свідчить про формування домінуючого сегмента, який забезпечує основну частину неподаткових ресурсів. Частка адміністративних зборів та платежів скоротилася з 7,4% до 1,3%, що є наслідком як зменшення економічної активності, так і перерозподілу ролі інших джерел. Частка інших неподаткових надходжень коливалася в межах 4-10%, демонструючи певну стабілізацію на рівні близько 5% у 2024-2025 роках. Такі структурні зміни свідчать про концентрацію фінансових ресурсів у найбільш мобільних та гнучких складових. Домінування власних надходжень бюджетних установ підвищує залежність системи від їх функціональної спроможності та організаційної ефективності. Водночас скорочення питомої ваги доходів від власності відображає обмеження прибутковості державного сектору економіки. Загалом трансформація структури неподаткових надходжень демон-

струє переорієнтацію бюджетної системи на ті джерела, які забезпечують оперативне залучення ресурсів у період підвищених фінансових потреб.

Проблеми формування та використання неподаткових надходжень мають системний характер і пов'язані як з їх економічною природою, так і з особливостями адміністрування. Насамперед вони відзначаються високою залежністю від інфляційних, економічних та політичних чинників, що зумовлює значні коливання їх обсягів у дохідній частині Державного бюджету. Вплив зазначених важелів може спричинити зменшення надходжень, у зв'язку з чим держава змушена активніше акцентувати увагу на їх мобілізації та стимулюванні через економічні інструменти [6, с. 243]. Така ситуація свідчить про нестійкість джерельної бази та підвищену чутливість до кризових явищ.

Вагомою проблемою є обмежена можливість планування неподаткових платежів, оскільки їх формування залежить від низки нестабільних факторів, зокрема фінансових результатів державних підприємств, обсягів адміністративних послуг чи разових операцій з майном. Розмір неподаткових надходжень фактично не підлягає точному прогнозуванню, що мінімізує їх фіскальне значення для Дер-

жавного бюджету та ускладнює середньострокове бюджетне планування [9, с. 90]. Додатковою проблемою є значна частка разових або нерегулярних надходжень, які не формують стабільного фінансового потоку. Також спостерігається залежність окремих складових від управлінської ефективності та прозорості процедур розподілу прибутку державних підприємств. Недостатній рівень координації між органами влади та недосконалість нормативного регулювання можуть знижувати результативність адміністрування.

У сукупності ці чинники обмежують потенціал неподаткових надходжень як надійного джерела диверсифікації доходів Державного бюджету та потребують комплексного інституційного вдосконалення.

Висновки. Узагальнення проведеного дослідження дозволяє дійти висновку, що неподаткові надходження відображають специфічну систему розподільних відносин, пов'язаних із формуванням централізованих фінансових ресурсів держави поза межами класичного податкового механізму. Їх економічна природа зумовлює відмінні засади мобілізації та регулювання, що визначає особливе місце у структурі доходів Державного бюджету. Аналіз динаміки за 2021-2025 роки засвідчив стрімке зростання обсягів неподаткових надходжень, що свідчить про суттєву трансформацію їх ролі в умовах воєнно-економічних викликів та адаптацію бюджетної системи до кризових обставин.

Підвищення частки неподаткових надходжень у доходах і видатках Державного

бюджету підтверджує посилення значущості цих джерел у забезпеченні фінансової стійкості. Структурний аналіз продемонстрував домінування власних надходжень бюджетних установ, частка яких у окремі роки перевищувала 80%, що зумовлено концентрацією ресурсів у найбільш мобільному сегменті.

В межах дослідження виявлено низку проблем, зокрема нестабільність обсягів, обмежені можливості прогнозування та залежність від кон'юктурних чинників, що знижує рівень фіскальної передбачуваності та ускладнює стратегічне планування. З огляду на це доцільним є удосконалення механізмів адміністрування неподаткових надходжень, посилення контролю за ефективністю управління державними активами та підвищення прозорості розподілу прибутку державних підприємств. Важливим напрямом є впровадження середньострокового бюджетного планування з урахуванням ризик-орієнтованого підходу до прогнозування таких доходів. Необхідно також диверсифікувати джерела формування неподаткових надходжень, зменшуючи залежність від разових або нестійких платежів, а також стимулювати розвиток інституційних механізмів, що забезпечують їх стабільність.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцінкою довгострокової стійкості неподаткових надходжень, їх впливу на бюджетну безпеку держави та розробленням моделей оптимальної структури доходів Державного бюджету в умовах післявоєнного відновлення та структурної модернізації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бей С. О., Мирончук В. М., Британська Н. Н. Казначейське обслуговування державного бюджету України за доходами: аналітичний вимір. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-81>
2. Галушка С. І., Карпов О. В. Правові проблеми визначення неподаткових доходів в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 8. С. 20–22. URL: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.8.4>
3. Західна О.Р., Круглякова В.В., Бундз Н.Б. Податкові та неподаткові надходження у системі доходів державного бюджету України. *Молодий вчений*. 2021. № 12 (100). С. 261–266. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-53>
4. Кужельєв М. О., Нечипоренко А. В. Структура доходів Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2025. № 4 (18). С. 154–165. URL: <http://doi.org/10.32750/2025-0413>
5. Любчак І. С. Формування доходів державного бюджету в умовах трансформації економіки. *Економічний вісник університету*. 2023. № 58. С. 61–67. URL: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-58-61-67>
6. Сироветник О. С. Неподаткові надходження в системі доходів Державного бюджету України. *Бізнес Інформ*. 2019. № 9. С. 239–244. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-239-244>
7. Славкова А. А., Гладченко Л. П., Вдовіна І. О. Особливості державного бюджету України в умовах економічної нестабільності. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 3. С. 106–114. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-15>

8. Собчук С. І. Формування неподаткових надходжень бюджету в системі бюджетного регулювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 79–84. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2017/17.pdf
9. Сокирко О. С., Шепиленко В. Ю. Тенденції формування доходів Державного бюджету України. *Бізнес Інформ*. 2022. № 3. С. 87–92. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-87-92>
10. Структура Державного бюджету. Державний веб-портал бюджету для громадян «Open Budget». URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 04.02.2026).

REFERENCES:

1. Bei S. O., Myronchuk V. M., Brytanska N. N. (2024) Kaznacheiske obsluhovuvannya derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za dokhodamy: analitychnyi vymir [Treasury servicing of the State Budget of Ukraine by revenues: analytical dimension]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 70. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-81>
2. Halushka S. I., Karpov O. V. (2023) Pravovi problemy vyznachennia nepodatkovykh dokhodiv v Ukraini [Legal problems of defining non-tax revenues in Ukraine]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 8, pp. 20–22. Available at: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.8.4>
3. Zakhidna O. R., Kruhliakova V. V., Bundz N. B. (2021) Podatkovi ta nepodatkovi nadkhodzhennia u systemi dokhodiv derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Tax and non-tax revenues in the system of State Budget revenues of Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, no. 12 (100), pp. 261–266. Available at: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-53>
4. Kuzheliev M. O., Nechyporenko A. V. (2025) Struktura dokhodiv Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Structure of State Budget revenues of Ukraine under martial law]. *Yevropeyskiy naukovyi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii*, no. 4 (18), pp. 154–165. Available at: <http://doi.org/10.32750/2025-0413>
5. Liubchak I. S. (2023) Formuvannia dokhodiv derzhavnoho biudzhetu v umovakh transformatsii ekonomiky [Formation of State Budget revenues under economic transformation]. *Ekonomichniy visnyk universytetu*, no. 58, pp. 61–67. Available at: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-58-61-67>
6. Syrovetnyk O. S. (2019) Nepodatkovi nadkhodzhennia v systemi dokhodiv Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Non-tax revenues in the system of State Budget revenues of Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 9, pp. 239–244. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-239-244>
7. Slavkova A. A., Hladchenko L. P., Vdovina I. O. (2024) Osoblyvosti derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Features of the State Budget of Ukraine under economic instability]. *Modeling the development of the economic systems*, no. 3, pp. 106–114. Available at: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-15>
8. Sobchuk S. I. (2017) Formuvannia nepodatkovykh nadkhodzen biudzhetu v systemi biudzhetho reholiuvannia [Formation of non-tax budget revenues in the system of budget regulation]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 7, pp. 79–84. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2017/17.pdf
9. Sokyrko O. S., Shepylenko V. Yu. (2022) Tendentsii formuvannia dokhodiv Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Trends in the formation of State Budget revenues of Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 3, pp. 87–92. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-87-92>
10. Struktura Derzhavnoho biudzhetu [Structure of the State Budget]. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian «Open Budget». Available at: <https://openbudget.gov.ua/> (accessed February 4, 2026).

Дата надходження статті: 23.02.2026

Дата прийняття статті: 05.03.2026

Дата публікації статті: 18.03.2026